

PРАВНА ПОЗИЦИЈА PUNOLJETNOG OŠTEĆENOG U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI U SVIJETLU RESTORATIVNE PRAVDE

SAŽETAK: U ovom radu detaljno su prikazani ključni međunarodni dokumenti iz oblasti restorativne pravde, čijom primjenom se poboljšava sveukupna pozicija oštećenog u krivičnom postupku. Izvršena je normativna analiza primjene restorativne pravde u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini. Poseban osvrt u radu dat je na medijaciju između oštećenog i počinitelja u općem krivičnom postupku, kao najčešćeg oblika primjene restorativne pravde. Ukazano je na izostanak primjene ovog instituta u pravosudnoj praksi, iako za to postoji jasna zakonska osnova.

KLJUČNE RIJEČI: oštećeni u krivičnom postupku, restorativna pravda, međunarodni standardi, medijacija u krivičnom postupku

1. Uvod

U naučnoj i stručnoj javnosti sve više je prisutan stav da primjena restorativne pravde utiče, između ostalog, na smanjenje kriminaliteta u društvu, da vrši rasterećenje zatvorskih kapaciteta koji su veoma prenatrpani, zbog čega značajan broj osuđenih lica po nekoliko mjeseci čeka na izvršenje kazne, da jača finansijske tokove i pravi uštede u budžetu, te da povećava opću dobrobit u društvu. Pod uticajem brojnih međunarodnih dokumenata o restorativnoj pravdi, u pojedinim krivičnim zakonodavstvima zemalja regiona sve više prostora zauzimaju restorativni postupci, dok je evidentno zaostajanje tih procesa u Bosni i Hercegovini. Uočeno je da se restorativni procesi primjenjuju uglavnom kod maloljetničkog pravosuđa, a da su vrlo rijetko, ili nikako u primjeni kod punoljetnih učinilaca krivičnih djela.

Pojam „restorativna pravda“ dolazi od engleske riječi „restore“ što znači *vratiti u prijašnje stanje, ponovo obnoviti, nadoknaditi, vratiti originalne vrijednosti, postaviti u početni položaj*, (Miroslavljević, 2010: 54). Restorativna pravda je koncept ili metoda za rješavanje konflikta a ne specijalna tehnika, zbog čega i ne postoji usaglašenost oko sadržaja njene definicije. Iako je navedena definicija daleko od univerzalne, služi kao dobra polazna tačka u razumijevanju ove problematike, (Vranj, 2009: 47). Iako je restorativna pravda trend u svijetu, njen koncept je i dalje teško definirati, budući da podrazumijeva različite odgovore na kriminalno ponašanje, odnosno, obuhvata različite prakse u različitim fazama krivičnog postupka, od diverzije do radnji poduzetih tokom bilo kojeg trenutka u krivičnom postupku. U

zavisnosti od prakse u pojedinoj državi, odnosi se i primjenjuje na maloljetnike i/ili punoljetnike. Za većinu zagovornika restorativna pravda predstavlja konstruktivan odgovor na kriminalitet koji teži popravljajući štetu/povredu i narušenih odnosa kao posljedica izvršenog krivičnog djela, a ne na odmazdi i kažnjavanju, odnosno produbljivanju konflikta. Restorativna pravda se posmatra kao integralni dio postojećeg krivičnog pravnog sistema, a ne kao njegova alternativa. Na taj način postavlja se osnov za postepenu transformaciju i modifikovanje postojećeg krivičnog pravnog sistema u sistem koji bi u većoj mjeri trebalo da sadrži odredbe o primjeni restorativnih postupaka i principa, sa krajnjim ciljem popravljajući štetu nastalu krivičnim djelom, (Ćopić, 2007: 33). Dakle, restorativna pravda podrazumjeva bavljenje uzrocima i pokušaj ponovnog uspostavljanja stanja i odnosa narušenih krivičnim djelom primjenom različitih metoda mirenja, posredovanjem, restitucijom, izvinjenjem, itd.

2. Međunarodni izvori o restorativnoj pravdi

Značajne pomake učinila je međunarodna zajednica tokom protekle dvije decenije u podizanju društvene svijesti o konceptu restorativne pravde i njenim pojedinim programima. Brojni međunarodni dokumenti, donijeti na nivou UN-a, VE i EU, podstiču primjenu restorativne pravde kao odgovora na kriminalitet, ali i pojedine nevladine organizacije, poput Evropske podrške žrtvama, koje se zalažu za poboljšanje položaja žrtava kriminaliteta (Ćopić, 2010: 68). Postoje dvije grupe najvažnijih međunarodnih dokumenata koji tretiraju oblast restorativne pravde. U jednoj grupi međunarodnih dokumenata¹ više se načelno ukazuje, odnosno, preporučuje primjena restorativne pravde i to, prije svega, u formi posredovanja između žrtve i učinioca.

U Deklaraciji UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći² navedeno je da se, kada god je moguće, primjene neformalni mehanizmi za rješavanje konflikata, uključujući posredovanje, arbitražu i običajno pravo i praksu, u cilju pomirenja među stranama u sukobu i obeštećenje žrtve. U Preporuci Komiteta ministara Vijeća Evrope br. R (85)11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka iz 1985 godine, državama članicama se preporučuje sprovođenje istraživanja o prednostima posredovanja i programa pomirenja u slučaju rješavanja krivičnih slučajeva. U Okvirnoj odluci Evropske

¹ Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći iz 1985, Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope br. R (85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka iz 1985, Okvirna odluka Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku iz 2001, Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope Rec (2006) 8 o pomoći žrtvama kriminaliteta iz 2006 godine.

² Deklaraciju usvojila Generalna Skupština odlukom broj 40/34 od 29. novembra 1985 godine.

unije o položaju žrtava u krivičnom postupku iz 2001 godine navodi se da bi države članice trebale da promovišu primjenu medijacije u krivičnim stvarima, dok *Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope Rec (2006) 8 o pomoći žrtvama kriminaliteta*³ sadrži odredbu kojom se preporučuje primjena medijacije (posredovanja), sa akcentom na zaštitu interesa žrtve.

Drugu grupu međunarodnih dokumenata čine dokumenti koji se neposredno bave restorativnom pravdom, odnosno, pojedinim programima restorativnog karaktera, kao što je posredovanje između žrtve i učinioca. *Deklaracija UN o osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u krivičnim stvarima iz 2002 godine*,⁴ predstavlja jedan od najznačajnijih dokumenata UN-a iz ove oblasti koji se na sveobuhvatan način bavi pitanjem restorativne pravde, postavljajući standarde i principe za primjenu ovog oblika reagovanja na kriminalitet. U ovom dokumentu se, između ostalog, ukazuje na značajnu ekspanziju programa restorativne pravde širom svijeta i na temeljit i pregledan način daje definicije osnovnih pojmova, načina i principe primjene restorativne pravde u krivičnim stvarima. U Deklaraciji se definiraju pojmovi programa restorativne pravde, restorativnog procesa, restorativnog rezultata, facilitatora (medijatora) i strana. Prema Deklaraciji program restorativne pravde podrazumijeva proces u kojem strane uz pomoć treće strane - facilitatora, nastoje postići restorativni rezultat a što je osnovni cilj restorativnog programa (Vranj, 2009: 52).

U *Dokumentu Evropske podrške žrtvama o položaju žrtve u procesu medijacije odnosno posredovanja iz 2005 godine*, akcenat se stavlja na pitanje položaja žrtve u procesu posredovanja, u kome se navodi da ni jedan program ne bi trebalo označiti kao restorativan, ako primarno nije usmjeren na nadoknadu štete žrtvi, odnosno na pomoć žrtvi da se oporavi od preživljene viktimizacije. *Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope br. R (99) 19 o primjeni posredovanja u krivičnim stvarima*, polazi od toga šta se podrazumijeva pod posredovanjem, navodeći da je to svaki proces u kome žrtva i učinilac, ako se saglase, aktivno učestvuju u rješavanju pitanja proisteklih izvršenjem krivičnog djela, uz pomoć treće neutralne strane. Prvi standard od koga se polazi u relevantnim međunarodnim dokumentima odnosi se na omogućavanje primjene restorativne pravde u svim fazama krivičnog postupka. Pri tome se posebno kod posredovanja navodi, da bi odluku o upućivanju slučaja na posredovanje i procjenu postignutih rezultata trebalo da donose organi krivičnog postupka

³ Preporuka usvojena 14.06.2006 godine od Ministarskog komiteta Vijeća Evrope.

⁴ Deklaraciju je usvojilo Ekonomsko i socijalno vijeće UN 2002godine.

sistema. Uz to, trebalo bi da se programi restorativne pravde primjenjuju samo u slučajevima kada postoji dovoljno dokaza da se osumnjičeni optuži (Simović i et.al., 2013).

3. Osnovni principi i modeli restorativne pravde

Pomjeranje fokusa sa suprotstavljenih interesa na interese i potrebe strana u sporu predstavlja značajan napredak koji ide ka postupku medijacije ili pregovaranja. Principi restorativnog pravosuđa koji leže u osnovi postupka medijacije između žrtve i počinitelja upravo se fokusiraju na zadovoljenje osnovnih interesa svih uključenih strana društvene zajednice (Džamonja, Ignjatović-Žegarac, 2008:465).

Interesi žrtve usmjereni su na poštovanje njenih potreba i osjećanja, uvažavanje posljedica pretrpljene štete (materijalnih, fizičkih i emocionalnih), kao i na poštovanje njenih zahtjeva za obeštećenjem. Žrtva ima potrebu za objašnjenjem zašto i kako se sve dogodilo, a ponekad i potrebu da se suoči i komunicira sa izvršiocem krivičnog djela, ako on pristane. Interesi prestupnika često proističu iz osjećanja stida i krivice, potrebe za samopoštovanjem i socijalnom reintegracijom, sa mogućnošću da ponudi reparaciju, izvinjenje i objašnjenje svog postupka. Lokalna zajednica svoje interese i potrebe zadovoljava kroz restorativne principe u smislu unapređenja bezbjednosti i uspostavljanja harmoničnih odnosa u društvu i smanjenja recidivizma krivičnih djela. Kvalitet života u zajednici se unapređuje ukoliko se u njoj promovišu principi uvažavanja kulturnih razlika i građanskih prava, društveno odgovornog ponašanja i ideje konstruktivnog, nekonfliktnog rješavanja konflikata bez upotrebe sile (Džamonja, Ignjatović-Žegarac, 2008:465).

Među zagovornicima koncepta restorativne pravde ne postoje suštinski bitne razlike u vezi sa tim koji su to osnovni principi na kojima restorativna pravda počiva. Imajući u vidu iznijete stavove pojedinih autora, ali i širu literaturu koja se bavi osnovnim idejama, vrijednostima i problemima u vezi sa restorativnom pravdom, može se reći da se restorativna pravda bazira na **četiri osnovna principa** (Ćopić, 2010: 51) i to: *princip personalizma*⁵ i

⁵ *Po prvom principu personalizma* koncept restorativne pravde, krivično djelo posmatra primarno kao povredu ljudi, a tek sekundarno, kao povredu određene zakonske norme. Izvršenjem krivičnog djela, povrede se nanose direktnim žrtvama koje su neposredno pogođene krivičnim djelom, ali i indirektnim žrtvama, članovima porodice direktne žrtve, njenim prijateljima, poznanicima i slično, kao i članovima zajednice u širem smislu. Osim toga, izvršenjem krivičnog djela narušavaju se i međuljudski odnosi npr. odnosi između žrtve i učinioca, učinioca i članova lokalne zajednice, učinioca i članova njegove porodice i slično, koje je također, potrebno popraviti, kako bi se uspostavila harmonija u zajednici. Krivično djelo shvaćeno, prije svega, kao nanošenje povreda ljudima, stvara potrebu za popravljanjem, odnosno naknadom pričinjene štete: Ćopić, S., Restorativna pravda i krivičnopravni sistem“, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2010, 5,

shvatanju krivičnog djela kao povrede ljudi i međuljudskih odnosa, princip popravljivanja štete nastale krivičnim djelom⁶, princip učešća⁷ i princip reintegracije⁸.

Restorativna pravda u fokusu ima žrtvu i zajednicu i nije usmjerena na kažnjavanje, zastrašivanje i zatvaranje počinitelja ili pak na njegovu rehabilitaciju, već nastoji vratiti socijalni mir, djelovati na ponašanje počinitelja u smislu razvijanja njegovog karaktera, a s ciljem prevencije budućeg delinkventnog ponašanja, te popraviti štetu počinjenu krivičnim djelom. U tom smislu, unutar koncepta restorativne pravde razvila su se **četiri modela u svijetu i to medijacija između počinitelja i žrtve, vijeće za reparaciju, obiteljska konferencija i suđenje u krugu**⁹.

Savremene države nastoje da kao osnov komunikacije među ljudima razviju toleranciju na različitosti s ciljem rješavanja pitanja društvenih devijacija, a zagovornici restorativne pravde ističu koncept koji se zasniva na „općoj dobrobiti“ zajednice koju određuje cijela mreža društvenih uslova koji omogućavaju da su svi odgovorni za sve druge oko sebe u kojoj svako ima obavezu da doprinese razvoju općeg dobra u društvu u interesu pravde a posebno rješavanju socijalnih pitanja u jednoj zajednici. Retributivni krivičnopravni sistem se ne bavi razrješenjem uzroka kriminalnog ponašanja koji se nalaze u socijalnom okruženju delinkventa, već je upravljen na kažnjavanje delinkventa, posebno izricanjem kazni

⁶ **Po drugom principu popravljivanja štete** saniranje posljedica krivičnog djela podrazumijeva popravljivanje štete, odgovornost i obaveze u kojem se odgovornost ne utvrđuje, već je učinilac prihvata. Prihvatanje odgovornosti, znači da je učinilac svjestan onoga što je učinio i prihvata odgovornost za učinjeno krivično djelo, prouzrokovane posljedice i popravljivanje štete koju je nanio izvršenjem krivičnog djela, što je prvenstveni cilj restorativne pravde: U Džamonja, T., Ignjatović-Žegarac, N., „Restorativna pravda između filozofije i empirije“, 471.

⁷ **Po principu učešća** restorativna pravda zahtijeva potpuno učešće i saglasnost svih strana koje su pogođene krivičnim djelom i to žrtve, delinkventa, njegove porodice i prijatelja i osoba iz društvene zajednice. Restorativni proces se usmjerava na potrebe žrtve (da zaliječi ono što je uništeno i da vrati sigurnost žrtvi), delinkventa (šta je potrebno uraditi da se djelo ne ponovi i da se ispoštuje potignuti dogovor), i članova zajednice (stvaranje sigurnijeg okruženja). Po ovom principu neophodno je da se izvršilac krivičnog djela suoči sa žrtvom i drugim koje pogađaju posljedice prestupa, da objasni zašto je došlo do krivičnog događaja i da preuzme odgovornost za izvršeno djelo. Učešće u ovom procesu za žrtvu može da znači izlaženje u susret njenim potrebama za informacijama, restitucijom, sigurnošću i podrškom, dok se podstiče integracija učinioca u zajednicu, U: Kostić, M., „Restorativna pravda u zakonodavstvu Republike Srbije“, Zbornik radova, Međunarodna naučno-stručna konferencija, Izgradnja modernog pravnog sistema, Internacionalni Univerzitet Burch“, Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2014., 171.

⁸ **Po principu reintegracije** restorativna pravda teži uključivanju učinioca krivičnog djela u lokalnu zajednicu kroz plan postupanja u cilju popravljivanja nastalog štetnog postupka, a za žrtvu teži identifikaciji, procjeni i popravljivanju nanese štete. Kroz proces „liječenja“ društva od delinkvencije radije treba podsticati saradnju i reintegraciju nego separaciju i korekciju. Značaj ovog principa za društvenu zajednicu usmjeren je na popravljivanje narušenih odnosa unutar lokalne zajednice. Kao konstruktivan odgovor na kriminalitet ovaj princip teži maksimalnom reintegriranju učinioca u lokalnu zajednicu i potpunom reintegraciji žrtve, koja je često marginalizovana ili stigmatizovana u svojoj sredini, što svakako nepovoljno utiče na proces njenog oporavka od traume izazvane krivičnim djelom, U: Kostić, M., „Uspostavljanje standarda za restorativnu pravdu“, 8.

⁹ *Više o tome:* Miroslavljević, A., „Modeli restorativne pravde u svijetu za mlade u sukobu sa zakonom i pregled istraživanja njihove učinkovitosti“, 53-64.

institucionalnog karaktera koji nije postigao rezultate na suzbijanju kriminaliteta. U smislu opće dobrobiti vizija restorativne pravde je usmjerena na stvaranje mira u zajednici kroz popravljajanje narušenih odnosa u društvu, popravljajanje svake osobe povezane sa krivičnim djelom a ne kažnjavanje, te kompletan restorativni proces treba da se zasniva na izvinjenju, oprostaju i uspostavi čvršće povezanosti ljudi unutar zajednice (Findrik, Veladžić, 2014: 58-59).

Iz naprijed izloženog se može zaključiti da je cilj restorativne pravde da popravi ono što je uništeno i da je restorativni proces usmjeren u tri pravca i to: *u pravcu potreba žrtve*, (poduzimanje mjera da se pričinjena šteta izliječi, popravi i sanira, te povrati osjećaj sigurnosti za žrtvu), *u pravcu prestupnika* (koje mjere poduzeti da ne dođe do ponavljanja krivičnog djela i nanošenja štete i ispunjenja postignutog sporazuma o nakandi štete oštećenom) i *u pravcu zajednice* (koje mjere će zajednica poduzeti da se prevenira novo krivično djelo i unaprijedi sigurnost zajednice).

4. Elementi restorativne pravde u krivičnoprocesnom pravu BiH

Obzirom da je u BiH prema punoljetnim izvršiocima krivičnih djela prisutna striktna primjena načela legaliteta, to ima za posljedicu da se ne prihvataju elementi restorativne pravde. U BiH ne postoji primjena načela oportuniteta u odnosu na punoljetne izvršioce krivičnih djela, jer kada postoje dokazi o izvršenom krivičnom djelu tužilac ne može odustati od krivičnog gonjenja, niti može uputiti predmet na medijaciju. Stoga, elementi restorativne pravde jedino se pronalaze kod prava žrtve da traži naknadu štete i u izricanju rada za opće dobro na slobodi, kao alternativne sankcije (Sijerčić-Čolić, 2014: 27). Za razliku od BiH u susjednim državama kao npr. u Hrvatskoj,¹⁰ predviđena je mogućnost primjene *načela uslovnog oportuniteta* za punoljetne izvršioce krivičnog djela uz neophodnu saglasnost oštećenog i Srbiji¹¹ gdje je predviđena primjena *čistog oportuniteta* gdje se ne traži saglasnost

¹⁰ Članom 522. ZKP RH propisano je da Državni odvjetnik može rješenjem uvjetno odgoditi ili odustati od kaznenog progona, nakon prethodno pribavljene saglasnosti žrtve ili oštećenika, iako postoji osnovana sumnja da je počinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dunosti i za koje je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina **ako okrivljenik preuzme obavezu izvršenja kakve činidbe u svrhu popravljajanja ili nadoknade štete prouzročene kaznenim djelom**, uplate određene svote u korist javne ustanove, u humanitarne ili karitativne svrhem odnosno u fond za naknadu štete žrtvama kaznenih djela, isplate dospelog zakonskog izdržavanja i urednog plaćanja dospelih obveza, obavljanja rada za opće dobro na slobodi, podvrgavanja odvikavanja od droge, ili drugih ovisnosti sukladno drugim propisima, podvrgavanju psihosocijalnoj terapiji radi otklanjanja nasilničkog ponašanja uz pristanak osumnjičenog na napuštanje obiteljske zajednice za vrijeme trajanja terapije.

¹¹ Članom 283. ZKP Srbije propisano je da „Javni tužilac može odložiti krivično gonjenje za krivična dela za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do pet godina, ako osumnjičeni prihvati jednu ili više od sledećih obaveza:1) **da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu**

oštećenog, a što je bilo propisano ranijim ZKP-om iz 2001 godine. Za primjenu restorativne pravde u BiH može se reći da je u povoju i da kao teorijski koncept sa aspekta uticaja na žrtvu, gotovo je nepoznata u stručnoj i općoj javnosti, osim što su izmjenama maloljetničkog krivičnog zakonodavstva u naš pravni sistem uvedeni određeni elementni restorativne pravde (Findrik, Veladžić, 2014: 53). Stoga, možemo govoriti samo o restorativnim elementima u maloljetničkom krivičnom zakonodavstvu.

5. Medijacija između oštećenog i počinitelja u općem krivičnom postupku BiH - normativni aspekt

Medijacija u krivičnim stvarima definira se kao proces u kome je žrtvi i prestupniku omogućeno da uz pomoć treće neutralne strane i to medijatora, aktivno učestvuju u rješavanju sporne situacije nastale izvršenjem krivičnog djela, uz mogućnost da se obavi u direktnoj formi (sastajanje zajedno sa strankama) ili indirektnoj formi, tj. da se stranke sastanu odvojeno sa medijatorom (Vranj, 2009: 38). Medijacija između oštećenog i počinitelja je najčešći oblik primjene restorativne pravde, nastao sa ciljem da se obrati posebna pažnja na one koji su direktno pogođeni kriminalom, tj. da se ključne odluke stave u njihove ruke (Hrnčić, Rajić, 2014: 98). Cilj medijacije je postizanje uspješnog dogovora između osobe koja je izvršila krivično djelo i oštećenog radi miroljubivog i zajedničkog života u budućnosti i prevencije recidivizma.

Medijacija se može definirati i kao veoma fleksibilan postupak u kome medijator nastoji da se spor riješi alternativno, dogovaranjem, pregovaranjem i pomaganjem strankama kroz identifikaciju spornog odnosa. Medijacija je u potpunosti zavisna od volje stranaka, jer one disponiraju cijelim procesom i u svakom trenutku mogu da odustanu od daljnjeg postupka. Medijacijom se izbjegava redovni sudski postupak, koji uglavnom, duže traje i veći su sudski troškovi (Sijerčić-Čolić, et.al., 2005: 1123). Upućivanjem predmeta na medijaciju otvara se mogućnost da se određeni krivičnopravni spor u pogledu rješenja imovinskopravnog zahtjeva riješi alternativno, što može doprinijeti jednostavnijem i bržem ostvarivanju određenih prava. U odnosu na *sudski postupak* koji je javan i može dugo trajati,

štetu; 2) da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove; 3) da obavi određeni društvenokorisni ili humanitarni rad; 4) da ispuni dospjele obaveze izdržavanja; 5) da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga; 6) da se podvrgne psihosocijalnom tretmanu radi otklanjanja uzroka nasilničkog ponašanja; 7) da izvrši obavezu ustanovljenu pravnosnažnom odlukom suda, odnosno poštuje ograničenje utvrđeno pravnosnažnom sudskom odlukom.“

u kojem sudija odlučuje, jedna ili obje stranke mogu biti nezadovoljne presudom, međusobni odnosi se uglavnom pogoršavaju, u *postupku medijacije* koji je povjerljiv, obostrano prihvatljiv, stranke odlučuju, postupak se brzo okončava i popravljaju se odnosi među strankama (Mutapčić, 2014: 324).

Unapređenje pravnog položaja oštećenog u krivičnom procesnom zakonodavstvu BiH predviđeno je primjenom instituta *medijacije*, kroz mogućnost oštećenog i optuženog da na alternativni način riješe spor o postavljenom imovinskopravnom zahtjevu. Prema odredbi člana 198. ZKP BiH o imovinskopravnom zahtjevu odlučuje sud. Sud može predložiti oštećenom i optuženom, odnosno branitelju provođenje postupka medijacije putem medijatora u skladu sa Zakonom, ako ocijeni da je imovinskopravni zahtjev takav da je svrsishodno uputiti ga na medijaciju. Prijedlog za upućivanje na medijaciju mogu dati i oštećeni, optuženi, odnosno branitelj do završetka glavne rasprave.¹²

Za razvoj medijacije u krivičnom zakonodavstvu značajni su **brojni međunarodni dokumenti** od kojih su najvažniji sljedeći:

- *Preporuka Vijeća Evrope br. R(99) 19 o medijaciji u krivičnim stvarima*,¹³ koja u prvom poglavlju definiše medijaciju u krivičnim stvarima kao svaki postupak u kome je žrtvi i počiniocu omogućeno da, kada to dobrovoljno pristanu, učestvuju u rješavanju pitanja koja su posljedica izvršenog krivičnog djela, uz pomoć treće neutralne strane - medijatora. Državama članicama se preporučuje da usvoje posebne zakonske propise koji će osigurati široku primjenu medijacije u krivičnim stvarima u svim fazama krivičnog postupka.

Deklaracija o temeljnim pravima žrtava krivičnih djela i zloupotrebe moći iz 1985 godine, preporučuje da treba ustanoviti i osnažiti neophodne sudske i upravne mehanizme koji omogućavaju žrtvama da dobiju zadovoljenje putem formalnog i neformalnog postupka, koji je brz, pravedan, jeftin i pristupačan o čemu treba upoznati stranke. Deklaracija insistira da se

¹² Član 212. ZKP FBiH, član 198. ZKP BD BiH, član 108. ZKP RS.

¹³ Preporuka je usvojena od strane Komiteta ministara Vijeća Evrope dana 15. septembra 1999 godine na 679 sastanku zamjenika ministara. Preporuka sadrži osnovna načela postupka, kao što su dobrovoljnost, povjerljivost, dostupnost, mogućnost provođenja medijacije u svim fazama krivičnog postupka, zaštitu prava učesnika u postupku, pravo na pravnu pomoć, prevodioca. Preporukom se naglašava da medijaciju treba regulisati zakonom, da samo institucije krivične pravde su jedino nadležne da upućuju predemte na medijaciju, da odrede razuman vremenski rok potreban za obavljanje medijacije, te da budu obaviještene o statusu postupka medijacije. Oslobođanja zasnovana na sporazumima iz postupka medijacije treba da imaju isti status kao sudske odluke ili presude treba da onemoguće vođenje postupaka na osnovu istih činjenica (*ne bis in idem*).

koriste vansudski oblici rješavanja sporova, što uključuje medijaciju, da bi se olakšalo pomirenje i postiglo obeštećenje žrtava.

- *Okvirna Odluka Vijeća EU o položaju žrtava u krivičnom postupku iz 2001 godine*, kojom je u članu 10 propisano da će države članice nastojati da uvedu medijaciju u krivičnim postupcima za djela za koja smatraju da je ova mjera opravdana, a u stavu 2. istog člana propisuje da će svaki sporazum koji je postignut između žrtve i počinitelja u postupku medijacije biti uzet u obzir.

Obzirom da je Bosna i Hercegovina članica Vijeća Evrope uvedena je medijacija u krivičnom postupku u domaće zakonodavstvo, kao neobavezan oblik vansudskog rješavanja spora donošenjem *Zakona o postupku medijacije BiH*¹⁴ koji definiše principe, postupak i uslove za obavljanje medijacije i ulogu medijatora, uslove i rokove za vođenje postupka. Ovim zakonom je predviđeno da se poslovi medijacije prenesu na udruženje, čiji poslovi će biti uređeni posebnim zakonom. Ovlaštenja za obavljanje medijacije prenesena su na Udruženje medijatora posebnim Zakonom o prenosu poslova medijacije na udruženje medijatora.¹⁵

Postavlja se ključno pitanje kakva su dosadašnja iskustva u praktičnoj primjeni ovog instituta. Prema pouzdanim informacijama u praksi se veoma rijetko primjenjuje ovaj institut, odnosno da sudovi ne upućuju krivične predmete na medijaciju, iako postoji jasna zakonska osnova za primjenu ovog instituta u krivičnom postupku.

Zaključak

Iako u praksi postoji relativno malo iskustva u primjeni restorativnih postupaka u sistemu krivičnog pravosuđa za odrasle, sve više se preferira primjena za lakša krivična djela, kako za maloljetne, tako i za punoljetne učinioce krivičnih djela. Vidljivo je poboljšanje položaja oštećenog, odnosno, žrtve u odnosu na ranije krivično zakonodavstvo, jer restorativna pravda nudi velike mogućnosti, sa stalnim nastojanjem da uđe u glavne tokove krivičnog postupka.

¹⁴ Zakon usvojen 2004 godiine, Službeni glasnik BiH broj 37/04.

¹⁵ Zakon o prenosu medijacije na Udruženje medijatora donesen 28. jula 2005 godine.

U svjetlu potrebe očuvanja boljeg položaja oštećenog poželjno je povećati elemente restorativnosti krivičnog postupka kroz češću primjenu postupka medijacije. Na ovaj način se izvan formalizovane redovne sudske procedure oštećenom i izvršiocu krivičnog djela omogućava direktna komunikacija u kojoj oštećeni traži objašnjenje o događaju, uz mogućnost da dobije moralno i materijalno obeštećenje

Ovaj rad će dati doprinos u povećanju nivoa poznavanja principa restorativne pravde u domaćoj stručnoj i općoj javnosti, sa prikazom prednosti u odnosu na retributivni sistem. Takođe, ovaj rad će biti poticaj praktičarima, teoretičarima, kao i zakonodavcu za stvaranje osnove za postepenu transformaciju postojećeg krivičnog pravnog sistema u sistem u koji će biti ugrađene odredbe o restorativnoj pravdi .

Zakonsko uređenje i primjena principa restorativne pravde u procesnom krivičnom zakonodavstvu obezbjeđuje povoljniji procesnopravni položaj oštećenog u krivičnom postupku i sprečava višestruku viktimizaciju oštećenog.

Ipak, evidentan je nizak nivo dostupnosti informacija u javnosti o značaju restorativne pravde za krivičnopravni sistem, posebno za maloljetničko pravosuđe, zbog čega je nužno da se provode mjere na edukaciji javnosti, kako bi efekti restorativne pravde imali veći stepen primjene. Takođe, neophodno je uticati da se u praksi u što većoj mjeri koriste svi krivičnopravni instituti koji sadrže elemente restorativnosti, kao što je medijacija, jer su još uvijek prisutni konzervativni pogledi na kriminalitet, što zahtijeva promjenu filozofije posmatranja suzbijanja kriminaliteta.

LITERATURA

1. Ćopić, S., „*Pojam i osnovni principi restorativne pravde*“, Temida, Beograd br. 1/2007, 33.
2. Ćopić, S., „*Restorativna pravda i krivičnopravni sistem*“, doktorska disertacija, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 2010., 68.
3. Džamonja, T., Ignjatović-Žegarac, N., „*Restorativna pravda između filozofije i empirije*“, Fakultet političkih nauka u Beogradu, Godišnjak 2008, 465.
4. Findrik, N., Veladžić, N., „*Restorativna pravda i zaštita žrtava*“, Zbornik radova, Međunarodna naučno-stručna konferencija, *Izgradnja modernog pravnog sistema*, Internacionalni Univerzitet Burch“, Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2014., 58-59
5. Hrnčić, J., Rajić, T., „*Odnos žrtava prema prestupu i medijaciji između žrtve i prestupnika*“, Temida, 2014 godine, 98.
6. Miroslavljević, A., „*Modeli restorativne pravde u svijetu za mlade u sukobu sa zakonom i pregled istraživanja njihove učinkovitosti*“, Kriminologija i socijalna integracija, br. 1., 2010, 54.

7. Mutapčić, Dž., „Medijacija u pravosudnom sistemu Bosne i Hercegovine“, Zbornik radova, Međunarodna naučno-stručna konferencija, *Izgradnja modernog pravnog sistema*, Internacionalni Univerzitet Burch, Centar za društvena istraživanja, Sarajevo, 2014,
8. Simović, M., Simović, V., „Preusmjeravanje maloljetničke delinkvencije u SAD“, Zbornik radova „Maloljetnička delinkvencija kao oblik društveno neprihvatljivog ponašanja“ Banja Luka, 2008, 263-264.
9. Simović, M., Jovašević, D., Mitrović, LJ., Simović M. M., „Maloljetničko krivično pravo“ Istočno Sarajevo, 2013.
10. Sijerčić-Čolić, H., Hadžiomergić, M., Jurčević, M., Kaurinović, D., Simović, M., *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku*, Savjet/Vijeće Evrope i Evropska komisija, Sarajevo, 2005.
11. Sijerčić-Čolić, H., „Restorativna pravda za punoljetne učinioce krivičnih djela- stanje u BiH“, Zbornik sažetaka, Međunarodna naučno-stručna konferencija, *Izgradnja modernog pravnog sistema*, Internacionalni Univerzitet Burch, Centar za društvena istraživanja Sarajevo, 2014,
12. Vranj, V. (2009.), *Alternativne mjere i sankcije u krivičnom zakonodavstvu i praksi u Bosni i Hercegovini*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 47.

Pravni akti:

1. Deklaraciji UN-a o osnovnim principima pravde za žrtve kriminaliteta i zloupotrebe moći Generalne Skupštine UN-a, od 29.11.1985.
2. Deklaracija UN o osnovnim principima primjene programa restorativne pravde u krivičnim slučajevima iz 2002 godine,
3. Preporuka Komiteta Vijeća Ministara R (2006) 8 o pomoći žrtvama kriminala iz 2006 godine,
4. Preporuka Komiteta ministara Vijeća Evrope br. R (85) 11 o položaju žrtve u okviru krivičnog prava i krivičnog postupka iz 1985,
5. Preporuka Vijeća Evrope br. R(99) 19 o medijaciji u krivičnim stvarima, od 15.septembra 1999,
6. Okvirna odluka Evropske unije o položaju žrtava u krivičnom postupku iz 2001 godine,
7. Zakon o kaznenom postupku Hrvatske, („Narodne Novine“ br.10/97, 27/98, 58/99, 112/99, 58/02. 143/02, 62/03, 115/06, 121/11).
8. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, („Službeni. Glasnik BD BiH“, br. 10/03, 48/04, 5/05, 14/07, 19/07, 21/07, 2/08, 17/09).
9. Zakon o krivičnom postupku BiH, („Službeni glasnik BiH“, br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08,

Mr. Muhamed Tulumovic, Municipal Court in Tuzla, Bosnia and Herzegovina

**THE LEGAL POSITION OF ADULT INJURED PERSON IN CRIMINAL
LEGISLATION IN BIH IN THE LIGHT OF RESTORATIVE JUSTICE**

SUMMARY: This paper describes in detail the key international documents in the field of restorative justice, the application of which improves the overall position of the injured person in the criminal proceedings. Completed the normative analysis of application of restorative justice in the criminal legislation in Bosnia and Herzegovina. A special emphasis is given in the mediation between the victim and the perpetrator in the common criminal proceedings, as the most common form of application of restorative justice. It points to the absence of the application of the judicial practice, although there is a clear legal basis.

KEY WORDS: damaged in a criminal proceeding, restorative justice, international standards, mediation in criminal proceedings.